

LA QÜESTIÓ UCRAÏNESA ¹

Lev Trotski

22 d'abril de 1939

versió catalana feta per Alejo Martínez – alejomp@lycos.es - des de: “La cuestión ucraniana”, en, *Escritos*, Tom X, Volum 2, Editorial Pluma, Bogotà, 1976, pp. 442-451.

La qüestió ucraïnesa, que molts governs i tants “socialistes” i fins i tot “comunistes” han tractat d’oblidar o relegar a les profunditats de la història, es troba novament a l’ordre del dia, aquesta vegada amb força redoblada. El recent agreujament de la qüestió ucraïnesa es relaciona íntimament amb la degeneració de la Unió Soviètica i de la Komintern, els èxits del feixisme i la imminència d’una nova guerra imperialista. Crucificada per quatre estats, Ucraïna ocupa ara en el destí d’Europa la mateixa posició que una vegada ocupà Polònia, amb la diferència que les relacions mundials són actualment força més tenses i els ritmes del procés molt més accelerats. En el futur immediat, la qüestió ucraïnesa està destinada a exercir un important paper en la vida europea. Per alguna cosa Hitler ha plantejat tan sorollosament la creació d’una “Gran Ucraïna”; i també per algun motiu ha estat que ha fet a una banda aquesta qüestió amb tan cauta rapidesa.

La Segona Internacional, expressant els interessos de la burocràcia i l’aristocràcia obrera dels estats imperialistes, ignorà completament la qüestió ucraïnesa. Inclús la seua ala esquerra no li prestà la necessària atenció. Basta recordar que Rosa Luxemburg, tanmateix el seu brillant intel·lecte i el seu esperit genuïnament revolucionari, considerà admissible afirmar que la qüestió ucraïnesa era la invenció d’un grapat d’intel·lectuals. Aquesta posició deixà una profunda empremta fins i tot en el mateix Partit Comunista Polonès. Els dirigents oficials de la secció polonesa de la Komintern veieren la qüestió ucraïnesa més com un obstacle que com un problema revolucionari. D’aquí els constants intents oportunistes de desviar aquesta qüestió, suprimir-la, passar-la silenciosament per alt o posposar-la per a un futur indefinit.

El Partit Bolxevic, no sense dificultat i només gradualment sota la constant pressió de Lenin, pogué adquirir un enfocament correcte de la qüestió ucraïnesa. El dret a l’autodeterminació, és a dir a la separació, fou estès igualment per Lenin tant per als polonesos com per als ucraïnesos. Ell no reconeixia nacions aristocràtiques. Tot intent d’evadir o posposar el problema d’una nacionalitat oprimida el considerava expressió del xovinisme gran rus.

Després de la presa del poder, s'entaulà en el partit una seriosa lluita per la solució dels nombrosos problemes nacionals heretats de la vella Rússia tsarista. En el seu caràcter de comissari del poble per a les nacionalitats, Stalin representà invariablement la tendència més burocràtica i centralista. Açò s'evidencià especialment en la qüestió de Geòrgia i en la d'Ucraïna. Fins a la data, la correspondència sobre aquestes qüestions no ha estat publicada. Esperem poder editar la petita part de què disposem. Cada línia de les lletres i propostes de Lenin vibra amb la urgència de satisfer les reivindicacions, en la mesura que siga possible, d'aquelles nacionalitats que havien estat oprimides en el passat. En canvi, en les propostes i declaracions de Stalin, es destacava invariablement la tendència al centralisme burocràtic. A fi de garantir "necessitats administratives", és a dir els interessos de la burocràcia, els més legítims reclams de les nacionalitats oprimides foren declarats manifestacions de nacionalisme petit burgès. Aquests símptomes ja podien percebre's prompte en 1922-1923. Des d'aqueixa època, han tingut un monstruós creixement, portant a una completa asfíxia a qualsevol tipus de desenvolupament nacional independent dels pobles de l'URSS.

En la concepció del vell Partit Bolxevic, la Ucraïna Soviètica estava destinada a esdevenir el poderós eix entorn del qual s'unirien les altres seccions del poble ucraïnès. Durant el primer període de la seua existència, és indiscutible que la Ucraïna Soviètica fou una poderosa força d'atracció en relació a les nacionalitats, així com també estimulà la lluita dels obrers, els camperols i la intel·lectualitat revolucionària de la Ucraïna Occidental esclavitzada per Polònia. Però, durant els anys de reacció termidoriana, la posició de la Ucraïna Soviètica i, amb ella, el plantejament de la qüestió ucraïnesa en el seu conjunt canvià bruscament. Com més profundes foren les esperances despertades, més tremendes foren les desil·lusions.

La burocràcia també estrangulà i saquejà al poble de la Gran Rússia. Però en les qüestions ucraïneses les coses es complicaren inclús més per la massacre de les esperances nacionals. En cap altra banda les restriccions, porgues, repressions i, en general, totes les formes de truaneria burocràtica assumiren dimensions tan assassines com a Ucraïna, en intentar aixafar poderosos anhels de major llibertat i independència profundament arrelats en les masses. Per a la burocràcia totalitària, la Ucraïna Soviètica es convertí en una divisió administrativa d'una unitat econòmica i una base militar de l'URSS. Que no quede dubte: la burocràcia de Stalin erigeix estàtues a la memòria de Shevtxenko però ho fa només a fi d'aixafar més minuciosament el poble ucraïnès sota el seu pes i obligar-lo a cantar-li himnes a la camarilla violadora del Kremlin en l'idioma del *Kobzar*.

Respecte a les parts d'Ucraïna que avui estan fora de les seues fronteres, l'actitud actual del Kremlin és la mateixa que envers totes les nacionalitats

oprimides, les colònies i semicolònies; són monedetes de canvi en les seues combinacions internacionals amb els governs imperialistes. En el recent Divuitè Congrés del “Partit Comunista”, Manuilski, un dels més repugnants renegats del comunisme ucraïnès, explicà amb prou franquesa que no sols l’URSS sinó també la Komintern (la “falsa-unió” segons la formulació de Stalin) es negaven a sol·licitar l’emancipació dels pobles oprimits quan els seus opressors no eren enemics de la camarilla moscovita en el poder. Stalin, Dimitrov i Manuilski defensen actualment l’Índia contra Japó, però no contra Anglaterra. Els buròcrates del Kremlin estan disposats a cedir definitivament Ucraïna Occidental a Polònia a canvi d’un acord diplomàtic que els sembla profitós. Estem lluny dels dies en què no s’atrevien més que a episòdiques combinacions.

No queda ni rastre de l’anterior confiança i simpatia de les masses ucraïneses cap al Kremlin. Des de l’última “purga” assassina a Ucraïna, ningú vol en l’Oest passar a formar part de la satrapia del Kremlin que continua portant el nom d’Ucraïna Soviètica. Les masses obreres i camperoles de la Ucraïna Occidental, de Bukovina, dels Càrpats ucraïnesos estan confoses: a qui recórrer? Què demanar? Aquesta situació desvia naturalment el lideratge cap a les camarilles ucraïneses més reaccionàries, que expressen el seu “nacionalisme” tractant de vendre el poble ucraïnès a un o altre imperialisme en recompensa d’una promesa d’independència fictícia. Sobre aquesta tràgica confusió, basa Hitler la seua política en la qüestió ucraïnesa. En una oportunitat diguérem: si no fóra per Stalin (per exemple, la fatal política de la Komintern en Alemanya), no hi hauria Hitler. Pot agregar-s’hi ara: si no fóra per la violació de la Ucraïna Soviètica per part de la burocràcia stalinista, no hi hauria política hitleriana a Ucraïna.

Ací no ens detindrem a analitzar els motius que han impulsat Hitler a descartar, almenys per un temps, la consigna de la “Gran Ucraïna”. Aquests motius han de cercar-se, d’una banda, en les fraudulentes combinacions de l’imperialisme germànic i, per l’altra, en el temor d’evocar un esperit maligne que podria ésser difícil d’exorcitzar. Hitler ha regalat els Càrpats ucraïnesos als carnisers hongaresos. Si bé no ho ha fet amb l’aprovació expressa de Moscou, sí almenys amb la seguretat que aquesta aprovació vindria en el futur. És com si Hitler li hagués dit a Stalin: “Si m’estigués preparant per a atacar demà la Ucraïna Soviètica, hauria mantingut els Càrpats en les meues mans”. En resposta, Stalin, en el Divuitè Congrés, ha sortit obertament en defensa de Hitler contra les calúrnies de les “democràcies occidentals”. Hitler intenta atacar Ucraïna? Res d’això! Barallar-se amb Hitler? No hi ha la menor raó per a fer-ho. Òbviament Stalin interpreta com un acte de pau el traspàs a Hongria dels Càrpats ucraïnesos.

Açò significa que part del poble ucraïnès s’ha convertit en moneda de canvi per als càlculs internacionals del Kremlin. La Quarta Internacional ha de

comprendre clarament l'enorme importància de la qüestió ucraïnesa no sols en el destí de l'est i sud-est europeus sinó d'Europa en el seu conjunt. Es tracta d'un poble que ha demostrat la seua viabilitat, numèricament igual a la població de França i que ocupa un territori excepcionalment ric i, a més a més, de la major importància estratègica. La qüestió de la sort d'Ucraïna està plantejada en tot el seu abast. Cal una consigna clara i definida, que corresponga a la nova situació. Al meu parer hi ha en l'actualitat una sola consigna: *Per una Ucraïna Soviètica d'obriers i camperols, unida, lliure i independent.*

Aquest programa està, primer que res, en irreconciliable contradicció amb els interessos de les tres potències imperialistes: Polònia, Romania i Hongria. Només pacifistes irrecuperablement imbècils són capaços de pensar que l'emancipació i unificació d'Ucraïna pot portar-se a terme per mitjà de pacífiques maniobres diplomàtiques, referèndums o decisions de la Lliga de les Nacions, etcètera. Per descomptat, no són millors les solucions que proposen els "nacionalistes", que consisteixen en posar-se al servei d'un imperialisme contra l'altre. A aqueixos aventurers, Hitler els ha donat una important lliçó lliurant (per quant de temps?) els Càrpats als hongaresos, que immediatament han exterminat no pocs ucraïnesos lleials. Mentre la qüestió depenga del poder militar dels estats imperialistes, la victòria d'un bàndol o un altre només pot significar un nou desmembrament i un vassallatge àdhuc més brutal del poble ucraïnès. El programa d'independència d'Ucraïna en l'època de l'imperialisme està directament i indissoluble lligat al programa de la revolució proletària. Seria criminal alimentar cap il·lusió al respecte.

¿Però (cridaran a l'uníson els "amics" del Kremlin) la independència d'Ucraïna Soviètica significaria la seua separació de l'URSS? Què té això de terrible?, contestem. Ens és aliè el culte apassionat per les fronteres estatals. No sostenim la posició d'una totalitat "unida i indivisible". Després de tot, fins i tot la constitució de l'URSS reconeix el dret dels seus pobles federats a l'autodeterminació, és a dir a la separació. Així, ni tan sols la mateixa oligarquia del Kremlin s'atreveix a negar aquest principi, tanmateix que només té vigència en el paper. El més mínim intent de plantejar obertament la qüestió d'una Ucraïna independent significaria la immediata execució sota l'acusació de traïció. Però és precisament aquest menyspreable equívoc, aquesta despietada persecució de tot pensament nacional lliure, que ha portat a les masses treballadores d'Ucraïna, en grau molt major que les de la Gran Rússia, a considerar monstruosament opressiu el domini del Kremlin. Davant d'una situació interna d'aqueixes característiques, és naturalment impossible parlar sobre què la Ucraïna Occidental s'unisca voluntàriament a l'URSS, tal com aquesta és actualment. En conseqüència, la unificació d'Ucraïna pressuposa l'alliberament de la Ucraïna Soviètica de la bota stalinista. També en aquesta qüestió la camarilla bonapartista collirà el que ha sembrat.

Però no significaria açò l'afebliment militar de l'URSS?, udolaran amb horror els “amics” del Kremlin. Responem que el debilitament de la Unió Soviètica es deu a les tendències centrifugues en permanent creixement que genera la dictadura bonapartista. En cas de guerra, l'odi de les masses envers la camarilla governant pot portar al col·lapse de les conquestes d'Octubre. La font dels sentiments derrotistes es troba en el Kremlin. Per contra, una Ucraïna Soviètica independent esdevindria, encara que només fóra per interès propi, un poderós baluard sud-occidental de l'URSS. Com més aviat siga soccavada, derrocada, aixafada i escombrada l'actual casta bonapartista, més ferma esdevindrà la defensa de la República Soviètica i més segur estarà el seu futur socialista.

Naturalment, una Ucraïna independent d'obres i camperols podria després unir-se a la Federació Soviètica; però voluntàriament, sota condicions que ella mateixa considere acceptables, cosa que, al seu torn, pressuposa una regeneració revolucionària de l'URSS. L'autèntica emancipació del poble ucraïnès és inconcebible sense una revolució o una sèrie de revolucions en l'Oest, que puguen conduir, en última instància, a la creació dels Estats Units Soviètics d'Europa. Una Ucraïna independent podria unir-se a aquesta federació com a membre igualitari i indubtablement ho faria. La revolució proletària a Europa, al seu torn, no deixaria en peu ni una pedra de la repugnant estructura del bonapartisme stalinista. En aqueix cas, seria inevitable l'estreta unió dels Estats Units Soviètics d'Europa i la regenerada URSS, i representaria infinits avantatges per als continents europeu i asiàtic, incloent-hi, per descomptat, Ucraïna. Però ací ens estem desviant a qüestions de segon o tercer ordre. La qüestió de primer ordre és la garantia revolucionària de la unitat i independència de la Ucraïna d'obres i camperols en la lluita contra l'imperialisme, d'una banda, i contra el bonapartisme moscovita, per l'altra.

Ucraïna és especialment rica en experiències de falsos camins de lluita per a assolir l'emancipació nacional. Allí tot ha estat provat: la *Rada* petit burgesa i Skoropadski, Petlura, una “aliança” amb els Hohenzollern i combinacions amb l'Entente. Després d'aquests experiments, només cadàvers polítics poden continuar dipositant esperances en qualsevol fracció de la burgesia ucraïnesa com a líder de la lluita nacional per l'emancipació. Únicament el proletariat ucraïnès és capaç no sols de realitzar aquesta tasca (revolucionària en essència), sinó també de prendre la iniciativa per tal d'assolir la seua solució. El proletariat i només el proletariat pot congrega en torn seu les masses camperoles i la intel·lectualitat nacional genuïnament revolucionària.

Al començament de l'última guerra imperialista, Melenevski (“Basok”) i Skoropis-Ieltukhovski tractaren de col·locar al moviment d'alliberament ucraïnès sota l'ala de Ludendorff, general dels Hohenzollern. Per tal de fer-ho, es disfressaren d'esquerrans. Els marxistes revolucionaris els expulsaren d'un puntelló. Aqueixa és la forma en què han d'actuar els revolucionaris en el futur.

La imminent guerra haurà de crear una atmosfera favorable a tot tipus d'aventurers, caçadors de miracles i buscadors del velló d'or. Aquests cavallers, que tenen especial preferència en escalfar-se les mans al foc de la qüestió nacional, no han d'ésser admesos en els rengles del moviment obrer. Ni el més mínim compromís amb l'imperialisme, siga feixista o democràtic! Ni la més mínima concessió als nacionalistes ucraïnesos, siguen clerical-reaccionaris o liberal-pacifistes! No al "front popular"! Completa independència del partit proletari com a avantguarda dels treballadors!

Aquesta em sembla la política correcta per a la qüestió ucraïnesa. Parle ací personalment i en el meu propi nom. Cal obrir la discussió internacional sobre el tema. El primer lloc en aquesta discussió correspondrà als marxistes revolucionaris ucraïnesos. Els escoltarem amb gran atenció. Però els convé apressar-se! Queda poc de temps per a preparatius!

¹ "La qüestió ucraïnesa", *Socialist Appeal*, 9 de maig de 1939.